

ПЈЕСНИЧКИ СВИЈЕТ ЈАКОВА ШАНТИЋА (комапаратистичка читања)

У раду се анализира пјевање Јакова Шантића, данас неправедно заборављеног пјесника мостарског књижевног круга, који је за живота објавио само једну збирку поезије под насловом *Пјесме*, штампане у Мостару 1904. године, код познатих издавача Пахера и Кисића. Осврнувши се на пјесников кратки животни вијек, пјеснички рад и постхумно објављене пјесме, најприје смо сагледали његово пјевање у контексту српске модерне, истакавши да је спонтано прихватио симболистички програм. У раду скрећемо пажњу на присутност бодлеровских тема у пјесништву Јакова Шантића, као и на његово прихватање програмских начела која је прокламовао Пол Верлен у чувеној пјесми „Песничка уметност“.

Кључне ријечи: српска модерна, романтичарска поезика, симболизам, пјеснички свијет, подстицај, типолошка повезаност, везе.

1.0 Јаков Шантић, млађи брат знатно познатијег Алексе и данас скрајнутог пјесника Јефтана Шантића, рођен је 1882. године у Мостару, гдје је и завршио основну школу. Даље школовање наставља у Сремским Карловцима, али убрзо својевољно напушта гимназију и одаје се бојском животу. Често хировит, самовољан и необуздан, младић стално нарушава породични углед и не базирајући се на наде које старија браћа, Алекса и Јефтан, полажу у њега, једну годину (1900) проводи лутајући по Србији са позоришном трупом. Током пет година испуњених путовањима, овај несмирник је посетио велики број градова, који се често помињу и као мјеста настанка његових пјесама. Од Сремских Карловаца се запутио до Трста, одакле је путовао за Швајцарску гдје је неко вријеме провео у Монтани, Лезену и Женеви. Пјесме је потписивао и на Крфу и у Мадриду, а потом у Напуљу, Боки и на Хвару, да би последње написао у селу Ћигале код Малог Лошиња. На том мјесту је преминуо на рукама брата Алексе, у ноћи 9. децембра 1905. године, последице дуге и тешке борбе са туберкулозом.

¹ mirjana.lukic@ffuis.edu.ba

Алекса Шантић посвећује брату Јакову три пјесме: „Последње вече у Малом Лошињу“ (касније прештампане у збирци *Пјесме*, Мостар, 1908), која се појављује и у непотписаном чланку „Брат оплакује брата“ из *Политике* (1906), „Лаку ноћ“ и „Страшна је ова ноћ“.

1.1. Да је Алекса Шантић заиста вјеровоа у пјеснички таленат млађег брата свједочи нам Јован Радуловић у студији „Један мостарски пјесник“, у којој наводи и ове Алексине ријечи: „Да је Јаков остао жив и здрав, све би нас бацио у запећак“ (Радуловић, 1934–35: 309). Међутим, од тога времена па до данас, Јаков Шантић остаје само млађи Алексин брат, а његова једина збирка, као и тридесетак посмртно штампаних пјесама, живе у сјећању ријетких читалаца и истраживача. Радомир Константиновић (1983: 98) тачно биљежи да „сенка старијега брата, који га је преживео, као да је сасвим замрачила његов лик, дозвољавајући му, најчешће, захваљујући забораву [...], да остане једино као нека врста *атрибута* Алексе Шантића“. Узрок тој запостављености, по Станиши Тутњевићу, приређивачу *Сабраних пјесама* Јакова Шантића, превенствено су „његова болест, нередовно школовање, несрећен, боемски начин живота због кога је изгубио повјерење у породици, међу обичним грађанским свијетом, али је томе допринијела и околност да је суд о њему исказиван углавном на основу прве и једине збирке пјесама“ (Тутњевић, 2005: 5). Јаков Шантић је за живота објавио само једну књигу поезије, штампану у Мостару 1904. године, код познатих издавача Пахера и Кисића. Последњу пјесму „Трамонт“ (потписану Giccale) штампао је у *Бранковом колу* 20. октобра (2. новембра) 1905, два мјесеца прије смрти. Уз пјесму је послао и писмо Павлу Марковићу Адамову, тадашњем уреднику часописа, у којем му замјери што није објавио и друге послате пјесме. „Можда вам је сувишно моје сарадништво. А ако је тако, ја ћу без оклијевања престати бити досадан“, огорчено исписује пјесник. Нешто касније, он инсистира да се његове пјесме не штампају у *Бранковом колу*: „молим да то не чините никако и да оне двије пјесме, које Вам неки дан послах, спалите или уништите на начин који Вам доликује“ (в. Будисављевић 1910: 717–718).

Адамов је испоштовао пјесникову одлуку, али је, послвије вијести о смрти Јакова Шантића, штампао, уз непотписану некролошку биљешку, двије пјесме („Прољеће бјеше“ и „Послије гроба“) у 3. и 4. броју за 1906. годину. Павле Марковић Адамов је преминуо 1907, а нови уредник *Бранковог кола*, Милан Будисављевић, штампа још двије пјесме Јакова Шантића („Залутао Галеб“ и „Екстаза“) под насловом *Из пошљедњих пјесама*. О петогодишњици пјесникове смрти, 1910, он је објавио тридесет и три пјесме под заједничким насловом *Посмрцад* (у бројевима 43, 44, 45 и 46). Ове пјесме, што и сам наслов казује, представљају пјесничку заоставштину Јакова Шантића. Објављиване су у континуитету у четири броја часописа, а свака од пјесама нумерисана је од један до тридесет и два. Уреднику се провукла

грешка у нумерисању двадесет и седме пјесме, тј. забуном су двије пјесме добиле исти број, премда уз другу стоји и наслов „Исповијест“. Такође, три пјесме из *Посмрчади* већ су раније биле штампане. Највјероватније је Алекси Шантићу, који је на молбу уредника Милана Будисављевића послао Јаковљеву заоставштину, промакла ова грешка (в. Лукић, 2018: 79–82).

2.0. У средини која је изњедрила неколико значајних књижевника и у породици гдје су већ пјевала два старија брата, чинило се сасвим природним да ће пропјевати и онај најмлађи и најбунтовнији. И заиста, Јаков Шантић је прву пјесму објавио још као шеснаестогодишњак у *Босанској вили*, гдје ће наставити публикавање и наредних година. Једно вријеме био је активан сарадник у *Звезди*, *Срђу*, *Новој Искри* и *Делу*. Наравно, за Шантићево пјесничко афирмисање највише је заслужан часопис *Бранково коло*, који је несумњиво утицао на сагледавање цјеловите слике објављивањем његове заоставштине. Међутим, без обзира на то што је почео да објављује од 1898. године, Јаков Шантић је у српску књижевност званично ушао тек 1904, када је из штампе изашла његова књига поезије, једноставно насловљена са *Пјесме*. Наиме, пјесник је годину дана прије смрти сам направио избор из своје поезије, објављиване по листовим и часописима до 1904. године, па је логично претпоставити да је тај одабир оно најбоље из његове пјесничке радионице. Међутим, у књизи се нашао отприлике једна трећина онога што је пјесник до тада штампао и тешко би се могло рећи да је то неки антологијски избор, поготово ако се као критеријум узму пјесме које су постхумно објављене, а из збирке изостављене. Такође, Јаков Шантић је за штампу одабрао свега њих двадесет и осам. Помало зачуђујуће с обзиром на то да је у његовој заоставштини остао много већи број пјесама и то оних које су их квалитетом свакако надвисиле. На основу тако малог опуса није било могуће објективно сагледати његову праву пјесничку вриједност, нити је назначена збирка репрезентативна за самјеравање његове пјесничке снаге. У њу не само да нису унијете све пјесме којим је пјесник располагао у том тренутку, него оне и по квалитету заостају за оним које ће послуже његове смрти бити штампане. Нешто више од половине пјесама, тачније њих шеснаест, први пут се у збирци приказују, док су остале раније објављиване по листовима и часописима. Уколико се испрате првобитни текстови из периодике и они који су добили коначно обличје у збирци, уочиће се пјесников рад на побољшању стиха, рима и ритма. Такође, чест је случај изостављања појединих строфа или више њих, а осим ових скраћења вршене су и друге измјене, у виду инверзије појединих ријечи или синтагми. Често те измјене нису нарушавале смисао и значење стихова у којима се јављају, али неким пјесмама управо оне дају модеран тон, тј. показују његово превазилажење утицаја романтичарских пјесника. Јаков

Шантић је очигледно посједовао развијену пјесничку самосвијест. Збирка *Пјесме* је формално подијелена у четири циклуса: „Тренуци“, „На мору“, „На Алпима“ и „Послије растанка“. И поред овакве подјеле, у њима је видно међусобно преплитања љубавних, родољубивих и рефлексивних пјесама, као што је уочљиво преплитање више тема у истој пјесми. Са друге стране, у збирци се појављују неколике пјесме идентично насловљене, али оне се тематски и мотивски у потпуности разликују (в. Лукић, 2018: 86–87).

2.1. С обзиром на несређен беомски начин живота који је водио и нередовно образовање, намеће се питање шта је и колико је читао Јаков Шантић, те да ли је био упознат са токовима тадашње српске и европске књижевности. Узевши у обзир из какве породице потиче и то да је посљедње године живота провео уз брата Алексу, можемо претпоставити да је имао прилику испратити појаву збирки пјесама својих савременика. До 1905. године, осим књига Алексе Шантића и Јована Дучића, као најзначајније издвајају се збирке Милана Ракића и Стевана Луковића из 1903, Светислава Стефановића (1903-1905) и Данице Марковић (1904). Мишљења смо да је поезију Јакова Шантића нужно читати у контексту времена у коме је настала, дакле, од његовог појављивања на књижевној сцени, па до 1905. године, када објављује посљедњу пјесму. У том тренутку он се формирао као пјесник, уколико то уопште можемо рећи за младића који је тек пропјевао и чији живот се прерано угасио – са непуне двадесет и четири године. Такође, читање у поменутом контексту пјесништва омогућило нам да јасније сагледамо мјесто и значај Јакова Шантића, као и могуће утицаје поменутих пјесника на његово стваралаштво. О овој теми писали смо у једном другом истраживању², указавши на тзв. *дучићевски* карактер поезије, на превазилажење романтичарске поетике и спонтано прихватање симболизма. Занимљиво је и то да је Јаков Шантић стигао до симболистичких идеала истовремено када и Дучић, ако не и прије њега. Ипак, морамо истаћи да, кад се помиње Дучићев утицај на потоње српске пјеснике, не смије се занемарити чињеница да је Јаков Шантић преминуо у вријеме „процвата“ Дучићевог симболизма (мислимо на збирку *Песме* из 1908. године) и појаве његових сљедбеника. Пјеснички случај Јакова Шантића, дакле, нешто је другачији; он се „није појавио *касније*, када је *дучићевски* модел поезије већ био створен, него истовремено са једном развојном фазом Дучићевом, када је тај тип поезије тек био у зачетку и постепено се ствара“ (Тутњевић: 17). Једноставно, он је до симболизма дошао спонтано и у складу са законитостима епохе у којој ствара.

Тема ноћи као царства духа, у складу за захтјевима симболистичке поетике и Верленове „сиве песме“, присутна је у стваралаштву Ј. Шантића.

² Види: Мирјана. М. Лукић, „Пјесништво Јакова Шантића“, у: *Прилози настави српског језика и књижевности*, Бања Лука, VII, 2018, стр. 79–94.

Креативно преиспитивање пјесника који уточиште траже у тами постало је једно од главних обиљежје епохе. Овај поступак истовремено је почивао на тежњи да се превазиђе оно што је романтизам већ утврдио и кодификовао, те да се у тој борби за поезику новог изнађу и нови лирски модели. Први прави пјесник ноћи у српској књижевности постаће Јован Дучић, а убрзо ће му се придружити и најмлађи Шантић. У пјесми „Поздрав“, на примјер, Јаков Шантић ишчекује љубавни сусрет „у плаветној ноћи“ и „под звјезаним небом“. Бјежећи од свјетлости дана који лишава сваку могућност сновиђења, он у отмјеној свјетлости мјесеца трага за далеком драгом. Због тога је његов пјеснички свијет, баш као и код Дучића, Луковића, Стефановића и касније Срезојевића, прије свега – плав. Хладна „плавина“ свијета који га окружује и у коме се крије од себе и људи, даје пјеснику могућност да вјерује у постојање других свјетова, у којима нестају све границе. Отуда, као у неком далеком сну, њему се у трептају једра указује осмијех драге.

Тражење ноћи Јакова Шантића, не само да представља бијег од емпиријског свијета, већ представља и бијег од усамљености на коју је човјек већ осуђен битисањем у њему. Парадоксално, млади пјесник који је најљепше године свог кратког живота провео лутајући по свијету у потрази за новим познанствима и искуствима, у поезији је бјежао од тог истог свијета, повлачећи се у дубоку изолацији – у окриље таме. Тамо, у далеком хоризонту празнине у коју је био загледиан на измаку живота, трагао је за спознајом или, како је сам именује у пјесми „На мјесечини“, *бајком* универзума. Пјесма је први пут објављена у *Новој Искри* 1903 (год. V, књ. II, стр. 327) и понајбоље показује његово приближавање симболистичком програму. У њеном првом дијелу, који се састоји од четрнаест стихова различитог метра, дата је слика ноћног пејзажа, повезаног са љубавним сижеем. Лирски субјект у тихој ноћи обасутој мјесечином сања и чезне, ослушкујући како из даљине млади рибар пјева о сусрету са вољеном женом. Полазећи од романтичарског декора и језика, Јаков Шантић у другом дијелу пјесме настоји да појача тајанственост пејзажа и приближи се жанру симболистичке рафинираности:

Мјесечина! ... Тихо! ... Чујем једну бајку
Што шүми с неба и пада по води.
Струји кроз душу! ... Ја јој не знам ријечи,
Нити њени смисџ. Осјећам да ходи
У сваком шуму, блистању и трену,

.....
Ни једна ноћца да још била није
Без бајке ове, којој нико јоште
Не појми смисџ! ... Биће, Господ сами
То блуди и шапће у ноћи и тами,
Бајку, пуну туге, праштања, милоште (Шантић 2005: 59–60).

2.2. Не можемо знати да ли је и у којој мјери Јаков Шантић био упућен у симболистички програм, те да ли је читао француске симболисте у изворнику; о тој теми немамо писаних трагова. Међутим, јасно је да је пјесник био на трагу симболизма, али једноставно није имао времена да поетске идеале усагласи са поетиком симболизма. Такође, Верленове програмске ставове (синестезију, несиметрију, музикалност) прокламоване у „Песничкој уметности“, Јаков Шантић у потпуности, свјесно или не, прихвата и спроводи у наведеној пјесми. Под мјесечином, у трагању за суштином – за бајком која „струји кроз душу“, пјесник трага и за ријечима које би објасниле оно што ум покушава да појми. Због тога нимало није случајно што он у два наврата исписује ријеч *смисао* и што, загледиан у бајку, казује: *Ја јој не знам ријечи*. Сусрет са том *бајком* превазилази језичко искуство, па отуда она „говори“ шумом и блистањем. Дакле, Шантић један визуелни тренутак (ноћ обасута мјесечином у коју је загледиан) преноси на ниво аудитивног. На крају пјесме, та бајка што *шуми с неба и пада по води* пјеснику се указује као Господ сами. Остварена синестезија омогућава пјеснику да докучи надчулно искуство, да у природи спозна Господа пуног милости и праштања, а са друге стране и да разбије стилски декор из првог дијела пјесме. Може се рећи да је Јаков Шантић пјесничком интуицијом наслутио и дефинисао „да језик те ноћи не може да буде, чак, ни звук („музика“) у стилу верленовског симболизма, него да је то, као што се види из његове песме *На месечини*, у ствари шум“ (Константиновић, 1983: 105). Шум почиње тамо гдје престаје артикулација и он је, за разлику од звука, ирационалан и плуралистички. У симболистичкој поезији он је снажно стилско средство на плану сугестивности, слутњи и наговјештаја. Зато је Шантићева ноћ – ноћ открочења симболистичке тајне (в. Лукић, 2018: 90–91).

3.0. На овом мјесту било би природно поставити питање утицаја. Сасвим је сигурно да је Дучићева мостарска збирка из 1901. године била подстицајна Јакову Шантићу на плану тзв. поетике слутњи, али смо увјерени да је пјесник до симболистичког концепта дошао сопственим поимањем свијета, наравно у духу српске поезије на међи двају вијекова. Код млађег Шантића уочавамо и неке аутентичне симболистичке пјесничке визије које су посебно изражене у пјесмама о ноћи. Ноћ као предио духа била је нарочито драга симболистима, њиховим ученицима и сљедбеницима. Она истовремено представља повлачење од свакодневнице, те одвајање од дана који припада свакоме и у коме су сужени простори за сновиђења. Фридрих Ниче, на примјер, у једној пјесми објављеној у *Српском књижевном гласнику* из 1908, „оживљава“ поноћ која узвикује да је дубок свијет, „дубљи него што је мислио дан“.³ Жудња Јакова Шантића за ноћи којој се „не знају ријечи“ и

³ *Пјесма ноћи* објављена је у чланак Х. Хефтинга, „Фридрих Ниче“, *Српски књижевни*

која преко таласа мјесечине „струји кроз душу“, потиче највјероватније из страха од поднева, на којем се указује „бездано“, „неисцрпно“ и „тајно“. У том смислу и у наивној нади у оздрављење, у пјесми „Сјећање“, на примјер, он пјева:

Сав пурпур снôвâ, које срце само
Болесном ватром замишља и ствара,
Досадно подне постаје у трену
С пустињом својом пепела и гара.
... Ја нисам тада осјетио оно
За чиме чезнух: велико бескрајно,
Бездано, страшно, неисцрпно, вјечно,
Велику истину свега што је тајно!.. (2005: 80)

Очајање Јакова Шантића у „досадно подне“ на овом мјесту одјекује пригушеним аутентичним акцентима, док у пјесми „Подне“ прераста у крике, којим се од поднева бјежи као од смрти:

Но ја се пренух, чух стих овај један:
„Све мртво спава у подневном југу,
И дах, што пати, неће наћи другу
Утјеху, до тугу и умор биједан“.
„Бјежи с овог мјеста! Гле, оvdје све мрије
Све, па и љубав, – природа је пушта
Ту за бол и радост!“ [...] (наше подвлачење) (2005: 57)

Подне је за пјесника пустиња у којој обитавају само усамљеност и смрт. Тражећи смисао и „велико бескрајно“ у ноћи којој, како сам казује у напријед анализираној пјесми „На мјесечини“, не може да нађе пјесничке ријечи па говори шумовима, Јаков Шантић се нашао на самом прагу симболизма. Овај мисаони елемент, који се јавља у исповједној лирици најмлађег Шантића, у часу појаве збирке *Пјесме*, био је готово стран његовим савременицима, што потврђује анонимни критичар *Бранковог кола*, који ће исписати како у њему борави један филозоф, који се *изгубио у песнику* (в. X. 3: 1647–1649).

Ноћ царује и у другим пјесмама Јакова Шантића, од „Пјесме са Хвара“, преко „Алпских вечери“ и „Мртве вечери“ до пјесме „На мјесечини“. У њиховом основном тону има нечег мутног и магловитог, пуног стрепње и страха. Не смијемо заборавити да је овај пјесник, који је опазио да су огњеви сунца у заласку *грозни и дивни*, био бјегунац пред смрћу. Агонију болесника који са стрепњом ишчекује *незвану гошћу*, Јаков Шантић у поезији преображава у *самотну и меку* вече, која умире почетком дана:

О вечери с небом од кадиве
И с мраморним челом безобалног мора,
И са раширеним једрима по њима,
И с иглама од виских гора

По свећенички болујући чека,
Да тамо доље, на крају океана,
Још једно вече умре једног дана!... („Tramonto“, 2005: 193)

Из овог продуховљенох виђења пејзажа, изрониће на видјело и душа која у *загрљајима непознатог свијета* ишчекује да умирање буде мистично открочење апсолутног, или открочење *вјечне истине*, како каже на једном мјесту:

– Док око мене шуморе маслине, –
Ох, како души годи твоја сјета –
И као, кô и ти, чезне да премине
У загрљајима непознатог свијета!...

3.1. Пјесма „Залутао галеб“, написана пред смрт у Малом Лошињу, избором мотива, сензибилитетом и пјесничким поступком, издваја се у пјевању Јакова Шантића. Мотив пјесме је залутали галеб, који изгубљен над широким морем „дичи, тужи, к’о дијете плаче“, у покушају да се домогне спасоносне обале, којој се видик не назире:

Обале нигдје. Не зна куд би кренô
Снага му слаба, ено, веће пада –
Море га зове... Ах, галебе јадни,
У страшној борби клонули, без нада,

Куд ли си пошô, гдје ли ти је мета,
У бескрај куда одвела те жеља?
Гдје су ти друзи, да ти кликом јаве
Пут спасења, среће и весеља?

Међутим, никога нема, *друзи* су далеко, галебова млада крила већ су уморна и клонула, а нада у спасење нестаје:

Њих нигдје нема... Твоја млада крила
Клонуше, ето, нема ти спаса,
Ту у гроб мораш, јер не чује небо
Молитве твоје ни твојега гласа (2005: 204).

Поставља се питање ко се то, заправо, коме обраћа? Да ли је ријеч о унутрашњем гласу изгубљеног галеба или се пјесник, као лирски субјект обраћа њему, као предмету своје пјесме? Свјестан близине смрти, која

ће заиста доћи по њега свега неколико дана по писању пјесме, Шантић највјероватније упућује поруку самоме себи. Несрећни пјесник се идентификовао са галебом, који постаје симбол страдалника којем нема спаса, чије молитве небо не чује и који мора у гроб. На овом мјести морамо се присјетити Бодлеровог „Албатроса“ и његове тежње ка узлету и висинама, која се окончава смрћу. Да ли је Шантићева слика палог галеба бодлеровска реминесценција не можемо са сигурношћу знати. Јаков Шантић није стекао велико образовање и не вјерујемо да је говорио француски језик, па су у том погледу мале могућности за интертекстуална самјеравања, али је представу о Бодлеру могао да стекне на основу превода његових пјесама, или можда из разговора са Дучићем. Овдје можемо рећи да је ријеч о типолошкој повезаности, али и нагласити да Шантић има природне склоности које га усмјеравају ка бодлеровским темама. Ако говоримо о утицају или подстицају, онда му је Верлен сигурно био ближи од Бодлера. Понављамо да је Јаков Шантић највјероватније до симболизма стигао спонтано, захваљујући властитим поетским преокупацијама и доживљају свијета, те да је самоникао на том тлу. Он је заиста један од ријетких примјера српских пјесника, који се без лектире и познавања језика у једном сегменту пјевања приближава француским симболистима.

Слично је и са темом двојништва која је присутна у пјесништву Јакова Шантића. Ова тема, наравно, није нова у европској и српској књижевности. Срећемо је још у античкој књижевности, а затим и код других европских писаца, попут Гетеа, Хајнеа, Игоа, Бодлера и других. У српској књижевности прве деценије XX вијека, она постаје опште мјесто. Јаков Шантић у пјесми „Агонија“ има несумњиво самосталне стихове:

Мени се чини... Један сан у мени
Истински живи као биће друго!... (2005: 184)

Овај сан, који у пјеснику *истински живи као друго биће*, сакривен је у својој непрозирности и неизрецивости. Пјесма је испјевана у три секстине, а пјеснички субјект пет пута узвикује „Мени се чини“ – све у покушају да докучи крајњи смисао постојања другог бића. У мотиву овог сна, као другог бића, наслућује се симболизам.

У пјесми „Један живот“, први пут штампаној 1903. године у *Срђу*, пјеснички субјект у ноћи наслућује и један *живот у сјећању*:

Гле, плачем, ево, нити појмим сада
Ни тугу ову, нити узрок њени.
Ах, можда, то је нека бивша љубав,
Вјекова давних што јеца у мени. (2005: 62)

Прошлост, недокучива, у тами *вјекова давних* сакрила је и љубав, која је такође непозната и тајанствена, онако како је и пјеснички објекат непознат (*девојче једно са очима плавим*). Пјеснички субјект се пита *Откуд та слика*

и да ли ће њену тајну икада сазнати. Туга која обузима говорног субјекта, поникла је у жудњи за љубављу, чије постојање се тек наслућује, па је отуда ноћ у којој пјесник за њом трага, ноћ изван времена и простора.

Код Стевана Луковића (1877–1902), још једног прерано преминулог српског пјесника, у пјесми „У позни час дана“, пјеснички субјект казује о вечерњем отварању душе за даљине и небеска пространства, али и за необичне унутрашње гласове који се појављују у сну:

Тада у мени шапутање неко,
Нагавест мрачна незнатих гласова (Луковић, 2011: 57).

Оба пјесника, С. Луковић и Ј. Шантић, у сну наслућују постојање другог бића из оностраног свијета. Код Јакова Шантића је у питању „бивша љубав / Вијекова давних што јеца у мени“, а код Стевана Луковића *биће* је уроњено у „прадоба тавно“. По том, како га именује Радомир Константиновић (1983: 111), *судбинском симболизму*, Јаков Шантић је близак Стевану Луковићу. У основи његовог симболизма лежи, као и у случају старијег пјесника, сукоб са постојећим свијетом, осјећање отуђености и неприпадања, осуђености на рану смрт и немирење са њоме. Луковић је од Шантића отишао корак даље у слутњама симболизма, а један од могућих разлога је његово познавање тог правца, посебно француског. Такође, оба пјесника посвећују неколико пјесама теми јесени, с тим што код Луковића преовладава мрачно и туробно расположење, без и једног тренутка ведрине, док Јаков Шантић исказује и низ екстатичких усхићења.

4.0. У пјесми „Јесен“, писаној 12. 11. 1904. а објављеној тек 1907. године у *Бранковом колу*, Ј. Шантић има стих у коме казује како чује: „са свих страна/ Без звука музику, Бетовенове очаје!“ (2005: 92) Без обзира на ове помало патетичне *Бетовенове очаје*, који су у „агонији пригушени јако“, пјесник се тим звуцима без музике, несвјесно, приближио идеалу виског симболизма. Данас, на основу малобројне литературе о овом пјеснику и без увида у његову лектуру, не можемо прецизно утврдити како се приближио програму овога правца. Његова поезија показује несумњиве сличности са поезијом француских симболиста, али те сличности нужно не представљају утицаје, или чак нису ни утицаји. До оваквих забуна може нас довести општа клима једног доба, у којој се могу препознати духовне сродности између појединих писаца. Такође, ту су и опште законитости пјесничког језика и пјесничке имагинације. Наведени заједнички извори, много више него непосредни утицаји, приближавају различите пјеснике, без обзира на то да ли су у историјама књижевности обиљежени као *мали* или *велики*.

Књижевна критика својевремено је оцијенила Јакова Шантића на основу једне књиге стихова, занемарујући пјесме које су постхумно објављене у *Бранковом колу* („Из пошљедњих пјесама” 1905. и „Посмрчади”

из 1907), а које умногоме мијењају слику о његовом цјелокупном пјевању. Лирику Јакова Шантића од потпуног заборавачувала је тек неколицина текстова и једна књига сабраних стихова, који су представљали својеврсну рестаурацију његове пјесничке личности. Међутим, то је и више него довољно да се уочи како је ријеч о пјеснику који није пажљиво ишчитан, те како заслужује значајније мјесто у контексту српске књижевности с почетка 20. вијека.

Цитирани извори и литература

- Будисављевић, 1910: М, Будисављевић, Посмрчад Јакова Шантића. Сремски Карловци: *Бранково коло*, VI-45, 717–718.
- Константиновић, 1983: R, Konstantinović, *Biće i jezik VIII*, Beograd · Novi Sad: Prosveta · Matica Srpska.
- Лукић, 2018: М, Лукић, Пјесништво Јакова Шантића. Бања Лука: *Прилози настави српског језика и књижевности*, VII, 79–94.
- Луковић, 2011: С, Луковић, *Јесења кишна песма* (Приредио Гојко Тешић). Београд: Службени гласник.
- Радуловић, 1934–35: Ј, Радуловић, Један мостарски песник. Београд: *Гласник југословенског професорског друштва*, XV, 307–321.
- Тутњевић, 2005: С, Тутњевић. Јаков Шантић, у: *Сабране пјесме Јакова Шантића*. Београд: Свет књиге · Институт за књижевност и уметност, 5–32.
- Х. З., 1904: Х.З. [Аноним], Јаков Шантић: Пјесме. Сремски Карловци: *Бранково коло*, X-51/52, 1647–1649.
- Шантић, 2005: Ј. Шантић, *Сабране пјесме* (Приредио Станиша Тутњевић). Београд: Свет књиге · Институт за књижевност и уметност.

Mirjana M. Lukić
Ognjen M. Kurteš

THE POETICAL WORLD OF JAKOV ŠANTIĆ (comparative reading)

This paper analyzes the poetry of Jakov Šantić, today an unjustly forgotten poet of the Mostar literary circle (Mostarski književni krug), who published only one collection of poetry in his lifetime under the title *Poesms (Pjesme)*, printed in Mostar in 1904, by the well-known publishers Paher and Kisić. Looking back at the poet's short life, poetic work and posthumously published poems, we first analysed his poetry in the context of Serbian Modernism, pointing out that he had spontaneously

accepted the Symbolist program. In the paper, we draw attention to the presence of Baudelaire's themes in the poetry of Jakov Šantić, as well as to his acceptance of the programme principles proclaimed by Paul Verlaine in the famous poem "The Art of Poetry".

Key words: Serbian Modernism, Romantic Poetics, Symbolism, Poetic World, Influence, Typological Connection, Relations